

การเจริญวึปัสสนาเพื่อความลั้่นกรรมด้วยการบรรลุวึชา 3
Vipassana Practice for the Cessation of Kamma with Attainment
in Vijaā 3

แม่ขั้่นวพร ทองศรึเพขร¹

Maechee Nawaporn Thongsripetch

E-mail: Thongsripetch11@gmail.com

Received: March 8, 2024 Revised: April 12, 2024 Accepted: May 10, 2024

บทคัดย่อ

การบรรลุวึชา 3 ในคัมภีร์พระพุทศศาสนาเถรวาท หมายถึง การปฏิบัติเพื่อความรู้จั้่งพิเศษ 3 อย่าง ซึ่งจั้ดเป็นญาณทัสสนะ ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ปัญญารู้จั้่งในการระลึกชาติก่อนได้ จตุปปาตญาณ คือ ปัญญารู้จั้่งจุติ-อุบัติของเหล่าสัตว์เป็นไปตามกรรม และอาสวัักขยญาณ คือ ปัญญารู้จั้่งธรรมเป็นั้ลั้่นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย พระสังคัติกายารยั้ได้รวบรวมวึชา 3 ไว้หลายแห่งในพระไตรปิฎก พบมากในพระสุตตร มีปรากฏกว่า 30 สุตตร ซึ่งจะประกอบด้วยธรรมะส่วนตันั้แล้วจั้งแสดงต่อด้วยวึชาทั้ง 3 ธรรมช่วงตันั้ที่พบมากที่สุด ได้แก่ กำจั้ดนิวรณั 5 และการเจริญรูปฌาน 4 แล้วจั้งเข้าสู่การแสดงวึชา ที่ 1 และ 2 ในส่วนของวึชาที่ 3 อาสวัักขยญาณ มีการแสดงไว้หลายแบบ แต่กล่าวถึงการรู้จั้่งแทงตลอดในอริยสัจ 4 เป็นส่วนมาก เมื่อบรรลุอรหัตตผลจะเรียกว้า พระอรหันตเตวึโข เป็นการเจริญวึปัสสนาแบบสมถยานิก ซึ่งการเจริญในวึชาที่ 1 และ 2 จั้ดเป็นสมถะที่ต้อ้งเจริญสมาธิถึงรูปฌาน 4 เพื่อเป็นบาทให้อภิญญาจั้ด เมื่อยกจิตรั้ขึ้นสู่วึปัสสนาในวึชาที่ 3 จะเข้าสู่พลวฤทั้พพยญาณ ดำเนินไปตามลำดับแห่งวึปัสสนาญาณ 9 ตัดอาสวะและสังโยชนัเข้าสู่ความลั้่นกรรม

การเจริญวึปัสสนาเพื่อความลั้่นกรรมด้วยการบรรลุวึชา 3 เมื่อวิเคราะหั้หลักธรรมเกี่ยวกับกรรมและความลั้่นกรรม มี 2 ระดับ คือ ระดับศีลธรรม หรือปฏิจจสมุปปาทข้ามภพชาติ และระดับสัจจธรรม เป็นปรมัตถธรรม หรือปฏิจจสมุปปาทจิตตวณัเดียวที่ เป็นไปเพื่อ ความลั้่นกรรมโดยตรง ด้วยการเจริญวึปัสสนากำหนดรู้รูปนามปัจจุบั้น เรียกว้า กรรมไม่ดำไม่ขาว เพื่อตัดวณัจจกรกฎแห่งกรรม

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาวึปัสสนาภาวนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาฬั้ยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาฬั้ย วิทยาเขตบาฬั้ศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

การปฏิบัติจะดำเนินไปตามอริยมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อคือ ไตรสิกขา จนสามารถรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ 4 ในที่สุด นี่เป็นปฏิปทาเพื่อความสิ้นกรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ การนำไปใช้สำหรับนักปฏิบัติ ให้ตระหนักถึงสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ไม่ยึดติดในคุณวิเศษที่พบ แม้จะย้อนอดีต เห็นกรรมสัมพันธ์ต่าง ๆ เพราะจะเน้นเข้าถึงอวิปัสสนา ให้ตามรู้ด้วยปัญญาที่เห็นตามจริง ส่วนการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันด้วยการเพิ่มกุศลจิต โดยเน้นตัวสติเท่าทันปัจจุบันไปทุกขณะ ๆ จะสะสมจนเกิดเป็นวิปัสสนาปัญญา เข้าสู่ความรู้แจ้งในสภาพปรมาัตถธรรม เป็นเหตุปัจจัยสู่ความสิ้นกรรม

คำสำคัญ: เจริญวิปัสสนา, ความสิ้นกรรม, วิชา 3

Abstract

The Vija 3 in Theravada Buddhist scriptures means practice for special attainment 3 which is Nana-dassana i.e. Pubbenivasa is power of knowing previous existences, Jutupapata is the power of knowing the Law of Karma and Asavakkhaya is supra-mundane knowledge or power relating to destruction of asavas. Venerable Sanghītiṅgācariya systematized in many places in the Tripitaka. It is found in more than 30 sutras, which are composed of the first Dharma. The most common are elimination of the 5 hindrances and the development of the 4th jhana, and then proceeding to the performance of Vija 3, respectively. There are many shows. but mostly speaking of attainment in the Four Noble Truths, when attaining Arahantship, it is called Arahant Tewicho. A Vipassana Practice for the Cessation of Kamma: Attainment in Vija 3 that is the Vipassana practice through way of Samathayānika. The development of the 1st and the 2nd Vija is Samatha, when the mind is raised to Vipassana in the 3rd Vija, Asavakkhaya will enter the Udayapaya-nana, proceed according to the Vipassana-nana 9, eliminate Asava and Samyojana to the cessation of kamma.

When analyzing dharma principles concerning karma and ending karma, there are two levels, namely the moral level and the truth level by developing Vipassana, knowing the present form and name is called karma not black and not white. Following the Noble Eightfold Path, briefly referred to as the Threefold Path until finally able to enlighten and stab in the Four Noble Truths. This is a practice for the extinction of karma as said by the Lord Buddha. The implementation for practitioners, to be aware of the dharmic conditions that occur Don't cling to the magic

you find. Even going back to the past and seeing various karmic relationships as you know with the wisdom you see as you really do. Because it will be slow to Vipassana. Applying in daily life by increasing the charity for the ultimate goal emphasis on current consciousness is the Cessation of Kamma.

Keywords: Vipassana Practice, the Cessation of Kamma, Vijjā 3

บทนำ

พุทธวจนะทั้งมวลอันเป็นคำสอนจากพระโอษฐ์ แม้เพียงบทเดียวก็รวมเข้าในอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นคำสอนเรื่องทุกข์ โดยหนทางดับทุกข์จะดำเนินไปตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกระบวนการธรรมแห่งเหตุปัจจัย ว่าโดยพิสดารในปฏิจกสมุปบาท ซึ่งกระบวนการทั้งหมดย่อมหยั่งลงสู่อริยสัจ 4 ดังคัมภีร์เนติอรรถกถาว่า “ยสฺมา ภควโต วณฺโณ เอกคาถาตตมปิ สจฺจวินิมุตฺตํ นตฺถิ.² พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค แม้มีเพียงคาถาเดียว ก็ไม่พ้นจากสัจจะ” ซึ่งในคัมภีร์สัทธัมมปิฎก อริยสัจ 4 พระโพธิสัตว์ได้บรรลุวิชาที่ 1 ในปฐมยามแห่งราตรี เรียกว่า ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และได้บรรลุวิชาที่ 2 ในมัชฌิมยามแห่งราตรี เรียกว่า จุตูปปาตญาณ เป็นเหตุให้พระองค์ทรงมุ่งสู่ “พระนิพพาน” อย่างไม่คิดหวนกลับ จนกระทั่งบรรลุวิชาที่ 3 ในปัจฉิมยาม เรียกว่า อาสวักขยญาณ³ ได้รู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ 4 เข้าถึงความสิ้นกรรมด้วยการบรรลุวิชา 3 ครั้นเมื่อตรัสรู้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่ 7 วัน ทรงพิจารณาปฏิจกสมุปบาท โดยอนุโลมและปฏิโลมอย่างละเอียด

ดังนั้น การเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อความสิ้นกรรม จึงต้องทำให้แจ้งวิชาและวิมุตติด้วยปัญญาอันยิ่งนั้น⁴ ต้องอาศัยทั้งสมถะและวิปัสสนา⁵ เป็นการปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์และเป็นทางให้ถึงอสังขตธรรม⁶ เริ่มจากการเจริญสมถะส่งผลให้พัฒนาสมาธิไปตามลำดับมีรูปฌาน 4 ซึ่งจตุตถฌานนี้เป็นบาทแห่งอภิญญาจิต ทำให้สามารถระลึกชาติ หรือ รู้การจุติ-อุบัติของเหล่าสัตว์เป็นไปตามกรรมเป็นต้น ซึ่งเป็นวิชาที่ 1 และ 2 แต่เพียงสมาธินั้นก็ยังไม่สามารถกำจัดกิเลสให้เด็ดขาดได้ จึงต้องอาศัยการเจริญวิปัสสนาญาณที่มีการพัฒนาไปตามลำดับ ซึ่งการอบรมปัญญาเพื่อความพ้นทุกข์นั้น

² ตตฺถ ยสฺมา ภควโต วณฺโณ เอกคาถาตตมปิ สจฺจวินิมุตฺตํ นตฺถิ, ตสฺมา ปทสฺส อตฺถํ ทสฺสเสตุ จตุสฺส อริยสจฺจเจสุตฺติ วุตฺตํ. ตูรายละเอียดใน เนตติ.อ. (ไทย) 1/18/98, พระธรรมบาลเถระ, เนติอรรถกถา, แปลโดย พระคันธสาราภิวงศ์, (นครปฐม: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอเซ็นเตอร์, 2551), หน้า 221.

³ วิ.มหา. (ไทย) 1/1-15/1-8.

⁴ ม.อ. (ไทย) 14/431491.

⁵ ส.สพ. (ไทย) 18/367/449.

⁶ ส.สพ. (ไทย) 18/367/449.

ต้องดำเนินไปบนทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 กระทั่งสามารถตัดกิเลสเป็นสมุจเฉตพหุทาน เป็นพระอรหันต์บุคคล 4 จำพวก รับวิบากเป็นพระนิพพานอันเป็นสุขอย่างแท้จริง เรียกว่า โลกุตระสุข หรือบรมสุข ดังบาลีว่า สนติปริ สุขิ แปลว่า “แม้สุขอื่นยิ่งกว่าพระนิพพานย่อมไม่มี”⁷ ซึ่งการปฏิบัติ เพื่อความสิ้นกรรมด้วยการบรรลุวิชา 3 เป็นการปฏิบัติแบบสมถยานิก ที่อาศัยสมถะเป็นบาทฐานให้ วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น เพื่อตัดอาสวะทั้งหลายรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ 4

แนวทางการปฏิบัติเพื่อความสิ้นกรรมด้วยการบรรลุวิชา 3 เริ่มจากบุพเพนิวาสานุสสติ ญาณ และจุตูปปาตญาณ โดยการปฏิบัติสมถะเพื่อเข้าสู่จตุตถฌานเป็นบาทให้อภิญญาวิถิเกิดแล้ว เห็นความจริงของรูปนาม จึงยกขึ้นสู่วิปัสสนาญาณเพื่อให้บรรลุอาสวักขยญาณ ซึ่งเป็นการเจริญ วิปัสสนาที่เป็นไปตามลำดับแห่งโสฬสญาณ ที่มีความสมบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ด้วยการอบรม อริยมรรคมีองค์ 8 ด้วยความเพียรอย่างยิ่งยวด จนเข้าสู่การบรรลุธรรมรู้แจ้งให้ธรรมทั้งปวงได้ สมดัง พุทธพจน์ “เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยทั้ง ปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ”⁸

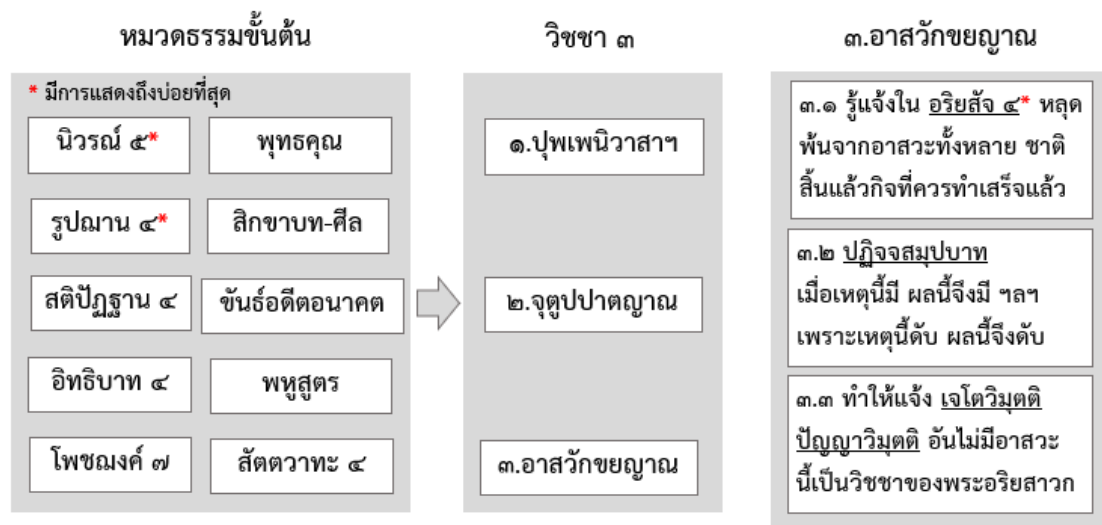
๑. วิชา 3 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

วิชา 3 คือ ปัญญารู้แจ้งเป็นพิเศษหรือญาณทัสสนะ ได้แก่ (1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ปัญญาระลึกขึ้นถึงที่เคยอาศัยอยู่ในอดีตชาติ (2) จุตูปปาตญาณ คือ ปัญญากำหนดรู้การเกิดแห่ง สัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปตามกรรม และ (3) อาสวักขยญาณ คือ ปัญญาที่หยั่งรู้ธรรมที่เข้าถึงความสิ้นอา สวะ หลักธรรมเกี่ยวข้องกับวิชา 3 มีปรากฏมากกว่า 30 สูตร จากที่ศึกษาวิเคราะห์พบว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงหมวดธรรมขั้นต้นก่อน ได้แก่ พุทธคุณ 9 สิกขาบท ศีล สติปัฏฐาน 4 นิเวศน์ 5 รูปฌาน 4 อิทธิบาท 4 โพชฌงค์ 7 ขันธอดีต ขันธอนาคต พหุสูตร และสัตตวาหะ 4 ซึ่งหมวดธรรมที่ แสดงบ่อยที่สุดได้แก่ นิเวศน์ 5 และ ลำดับแห่งรูปฌาน 4 แล้วจึงแสดงวิชาที่ 1 วิชาที่ 2 และ วิชา ที่ 3 ตามลำดับ โดยอาสวักขยญาณมีการแสดง 3 แบบ ว่าโดยย่อ ได้แก่ (1) อริยสัจ 4 คือ รู้แจ้ง อริยสัจ 4 หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย ชาติสิ้นแล้ว กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว (2) ปฏิจจสมุပ္บาท คือ เมื่อ เหตุนี้มี ผลนี้จึงมี ฯลฯ เพราะเหตุนี้ดับ ผลนี้จึงดับ และ (3) วิมุตติ คือ ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญา วิมุตติ อันไม่มีอาสวะนี้เป็นวิชาของพระอริยสาวก ซึ่งแบบที่แสดงมากที่สุด ก็คืออริยสัจ 4 ซึ่งหมวด ธรรมขั้นต้นและการดำเนินเข้าสู่วิชา 3 ที่วิเคราะห์จาก 30 พระสูตร เป็นตามภาพ

⁷ ชุ.ช. (บาลี) 25/25/42.

⁸ ชุ.อ. (ไทย) 25/1-2/171-174.

ภาพแสดงการวิเคราะห์รูปแบบการบรรลุวิชา 3 ที่รวบรวมจากพระสูตรต่าง ๆ

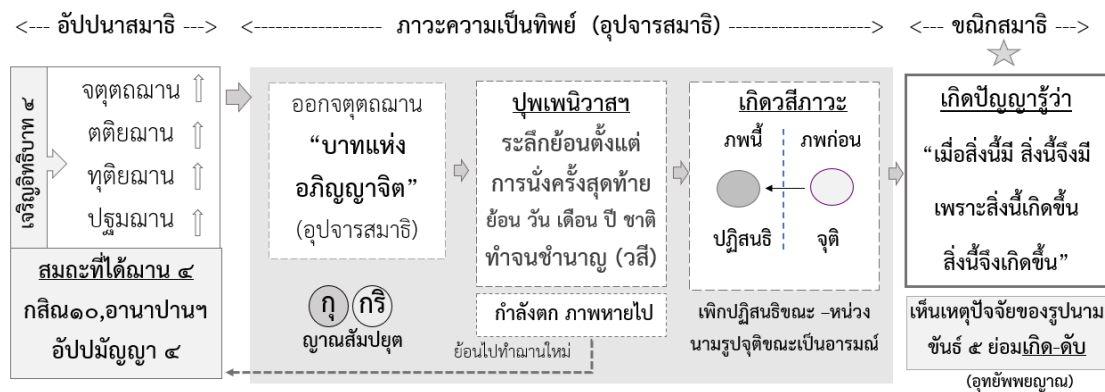
การเจริญวิชา 3 ในพระพุทธศาสนาจะมีความแตกต่างกับสมาธิในศาสนาอื่น ของพุทธจะเจริญสมาธิที่ประกอบด้วยสติทุกขณะ ทำให้เกิดปัญญาเห็นตามความจริง เป็นวิปัสสนาญาณที่พัฒนาไปจนกระทั่งบริบูรณ์ สามารถตัดกิเลสเป็นพระอริยบุคคล เรียกว่า โลกุตตรสมาธิ ที่มีความสามารถใช้อำนาจสมาธิได้สูงกว่าระดับสมาธิของศาสนาอื่นมาก แม้แต่ในศาสนาพุทธระดับการใช้พลังจิตจากโลกุตตรสมาธิของปกติสาวก พระมหาสาวก พระอัครสาวก พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้า ก็แตกต่างกัน⁹ ดังนั้นการเจริญวิชา 3 นั้น วิชาที่ 1 และ วิชาที่ 2 จัดเป็นสมณะ ที่ต้องเจริญสมาธิถึงรูปฌาน 4 เพื่อเป็นบาทให้อภิญญาจิต ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติบุพเพนิวาสานุสสติญาณ และจุตูปปาตญาณ ตั้งแต่เจริญรูปฌานจนกระทั่งเดินอภิญญาจิต จนเกิดปัญญารู้แจ้งพิเศษ และจุดเชื่อมเข้าวิปัสสนา

2.1 การเจริญบุพเพนิวาสานุสสติญาณ

การเจริญบุพเพนิวาสานุสสติญาณ หรือ การระลึกชาติที่แล้ว ๆ มาได้ เริ่มจากเลือกกองสมณกรรมฐานที่เข้าถึงฌาน 4 ได้แก่ กสิณ 10 อานาปานสติ อัปปมัญญา 4 จากนั้นเข้าฌาน 4 โดยลำดับ แล้วออกจากจตุตถฌาน เพื่อเป็นบาทของอภิญญาจิต ทรงอุปจารสมาธิด้วยสมาธิจิตระดับปริกรรม ซึ่งเป็นระดับของความเป็นทิพย์ จากนั้นระลึกรู้ถึงการนั่งครั้งสุดท้ายทั้งหมด เช่น การปูอาสนะก่อนนั่ง ฯลฯ กิจที่ทำตลอดกลางคืนกลางวัน นึกย้อนไปแม้ในวันที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 แม้ 10 วัน แม้เดือนหนึ่ง ตลอดทั้งปี ตลอด 10 ปี ทำจนชำนาญเป็นวสีภาวะ ระลึกได้เหมือนประทับโพลงขึ้น ย้อน

⁹ วิสุทธิ. (ไทย) 2/402/550-553.

ไปตลอดหลายสิบปี ไปถึงปฏิสนธิของตนในภพนี้ ฟังนึกถึงนามรูปอันเป็นไปแล้วในจุติขณะในภวก่อน หรืออาจเพิกปฏิสนธิขณะแรกเลย ลักษณะสี่ดำมืดมืดอับ แล้วห้วงนามรูปจุติขณะเป็นอารมณ์ได้ เมื่อฝึกจนเริ่มชำนาญ ฟังสังเกตจะมีทั้งสภาวะที่เต็มและสภาวะแท้ ได้แก่ (1) สภาวะที่เต็ม คือ การระลึกถึงเรื่องที่เคยนึกไว้ก่อนแล้ว เมื่อปฏิบัติไปจึงมีการปรุงแต่งจิตขึ้นมา และ (2) สภาวะแท้ คือ ระลึกด้วยญาณปัญญาอันประกอบด้วยสติ ลำดับของภาพอดีตชาติ จะผุดขึ้นเองตามเหตุปัจจัย เหมือนดูภาพยนตร์ที่ไม่สามารถคาดเดาล่วงหน้าได้ว่าฉากต่อไปจะเป็นอย่างไร ทำมากเข้า ๆ ย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนดในภพชาติ ดังพระคาถา “ชั้นเหล่าใดของสัตว์ที่ตายอยู่ หรือดำรงอยู่ในโลกนี้ ดับไปแล้ว ชั้นเหล่านั้นทั้งหมดก็เป็นเหมือนกัน ดับไปแล้ว ไม่มีทางสืบต่อกันฯ” พิจารณาเห็นความเกิดและความดับของชั้น 5 แม้ในกาล 3 ทั้งอดีต ปัจจุบัน อนาคต เห็นการเกิดขึ้นของเหล่าสัตว์ล้วนเป็นไปตามกรรม เห็นเหตุปัจจัยของรูปนาม โดยขั้นตอนทั้งหมดสรุปได้ตามภาพ

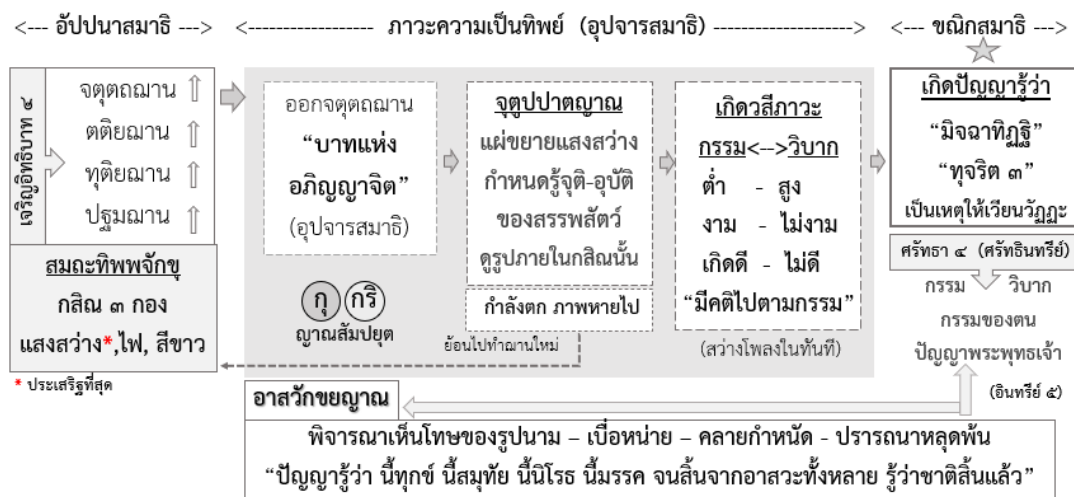
ภาพแสดงขั้นตอนการเจริญปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

2.2 การเจริญจุตูปปาตญาณ (ทิพพจักขุ)

การเจริญจุตูปปาตญาณ ปัญญาสามารถรู้ว่าสัตว์ที่ตายไปแล้ว และเกิดมานี้ ตายแล้วไปไหน ก่อนเกิดมาจากไหน ดังนั้นควรใช้กรรมฐานที่ทำเพื่อตาทิพย์ ได้แก่ กสิณสีขาว กสิณไฟ และกสิณแสงสว่าง¹⁰ ซึ่งกองสุดท้ายนี้ท่านว่าประเสริฐที่สุด เข้าฌาน 4 โดยลำดับ แล้วออกจากจตฺตถณฺณํ ฟังทำฌานอันเป็นบาทของอภิญญาจิต ทรงอุปจารสมาธิด้วยสมาธิจิตระดับปริกรรม ซึ่งเป็นระดับของความเป็นทิพย์ ดูรูปในภายในแห่งกสิณที่ขยายเท่านั้น กำหนดรู้จิตและอุบัติแห่งสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นไปตามกรรม เมื่อปริกรรมล่วงไป แสงสว่างและรูปก็หายไป ก็ให้เข้าฌานอันเป็นบาทแห่งอภิญญา ทำซ้ำจนชำนาญ จะสามารถแผ่แสงสว่างไปด้วยกำลัง อธิษฐานให้แสงสว่างจงมีในที่นี้ได้ตลอด เมื่อจะยกขึ้นสู่วิปัสสนา ต้องใช้ขณิกสมาธิ ซึ่งจะเกิดปัญญารู้ว่า มิจฉาทิฏฐิ และทุจจิริต 3 เป็นเหตุให้ต้องเวียน

¹⁰ พระมหาวิระ ถาวรโร, คู่มือปฏิบัติพระกรรมฐาน, (อุทัยธานี: วัดท่าซุง, ม.ป.ป.), หน้า 3-4.

ในวิญญูจะ จึงเกิดศรัทธา 4 มีสัตว์มีกรรมเป็นของตน เป็นต้น ด้วยอินทรีย์ที่มีประมาณยิ่ง มุ่งเข้าสู่การเจริญวิปัสสนาญาณเพื่อตัดภพตัดชาติ โดยขั้นตอนทั้งหมดสรุปได้ตามภาพ

ภาพแสดงขั้นตอนการเจริญจตุปปาตญาณ

2.3 การเจริญอัสวักขยญาณ

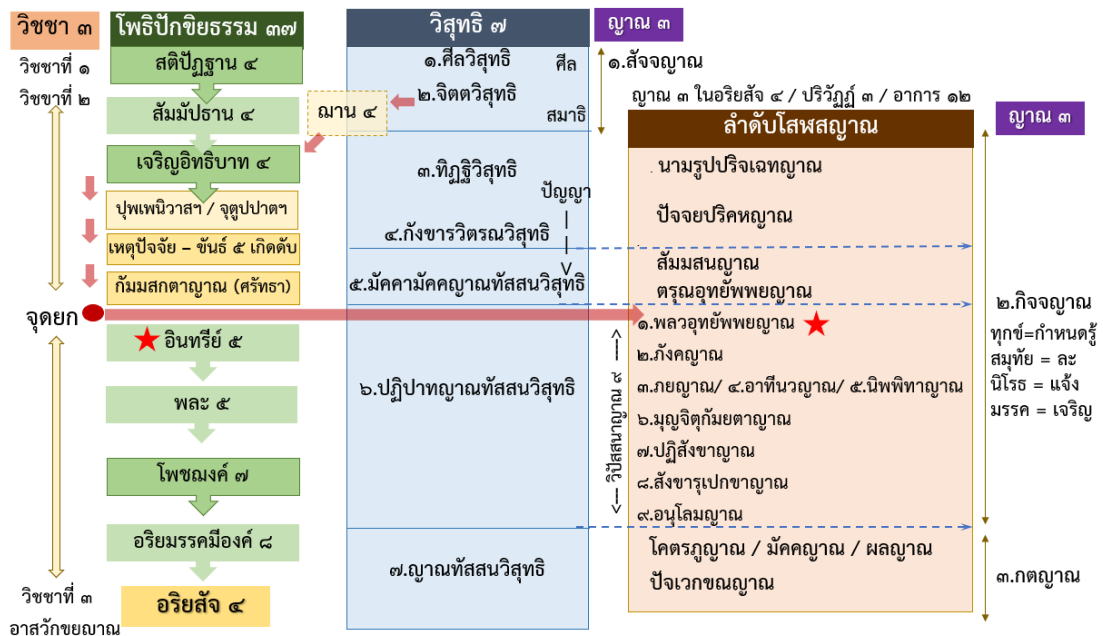
ปฏิบัติในการปฏิบัติของผู้ทรงวิชา 3 คือ รู้จักการทำอาสวกิเลสให้หมดสิ้นไป เริ่มจากรักษาศีลให้สะอาดหมดจด จัดเป็น สิลวิสุทธิ เมื่อจิตปราศจากนิวรณ์ จัดเป็น จิตตวิสุทธิ จากนั้นให้เจริญสมาธิตามลำดับแห่งรูปฌาน 4 ด้วยกองกรรมฐานที่เหมาะสม ต้องประกอบด้วยอิทธิบาท 4¹¹ จนถึงจตุตถฌานเพื่อเป็นบาทให้อภิญญาจิต จากนั้นดำเนินขั้นตอนการเจริญอุปเพนิวาสานุสติญาณ และจตุปปาตญาณ จนเกิดปัญญาเห็นในเหตุปัจจัย จัดเป็นทวิวิสุทธิ ปัญญาเห็นความเกิด-ดับของขันธในกาล 3 ทั้งอดีต ปัจจุบัน อนาคต เห็นกัมมสกตญาณ สัตว์มีกรรมเป็นของตน หรือเพราะรู้ชัดในกรรม 12 สงเคราะห์เข้าใน ยถาภูตญาณ สัมมาทัสสนะ และกังขาวิตรณะ ข้ามพ้นความสงสัย จัดเป็นกังขาวิตรณวิสุทธิ และปัจจัยปริคคญาณ เกิดอินทรีย์มีประมาณยิ่ง นี่เป็นอาการที่พร้อมขึ้นสู่วิปัสสนาญาณ รู้ในทางดำเนินที่ถูกต้องเป็นไปเพื่อการกำหนดรู้ทุกข์ ละสมุทัย ผ่านวิปัสสนูปกิเลสมาแล้ว จึงจัดเป็น มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ

ยกขึ้นสู่ลำดับแห่งโสฬสญาณตรง “พลวอุทยัพพญาณ”¹² จัดเป็น ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ จากนั้นดำเนินสู่วิปัสสนาญาณ 9 ไปตามลำดับ วนรอบไปในญาณ 3 จนครบวิญญู 3 อาการ 12

¹¹ ชุ.ป. (ไทย) 31/105-107/163-165.

¹² ชุ.ป. (ไทย) 31/49-51/77-82.

ตัดสังโยชน 10 ประการ เข้าสู่ความสิ้นกรรม บริบูรณ์ในอัสวักขญาณ¹³ รู้ว่าชาติสิ้นแล้ว กิจที่ควรทำจบแล้ว เป็นพระอรหันต์ในที่สุด จัดเป็น ญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นพระอรหันต์ประเภทเทวิโช หรือ เทวิชชะ การยกสมณะขึ้นสู่วิปัสสนาแสดงดังภาพ

ภาพแสดงขั้นตอนการยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาญาณ

เมื่อบรรลुวิเศษ 3 เป็นพระอริยเจ้าขั้นต้น มีพระโสดาบัน เป็นต้น และมีความชำนาญยิ่งแล้วในรูปฌาน 4 สามารถพัฒนาจิตต่อด้วยการฝึกอภิญญา 6 โดยฝึกเพิ่มอีก 3 ญาณ ได้แก่ อิทธิวิธิญาณ เจโตปริยญาณ และทิพยโสดา หรือฝึกเพิ่มอีก 2 ญาณ ได้แก่ มโนมยิทธิ วิปัสสนา ย่อมได้วิเศษ 8 หรือเรียกว่า อภิญญาใหญ่ เมื่อสำเร็จจะเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา หรือ ถ้าพัฒนาต่อไปถึงสมำบัติ 8 จะเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อุภโตภาควิมุตติและมีอภิญญาด้วย ซึ่งพระอุภโตภาควิมุตติ ที่ไม่ได้โลกียวิเศษและโลกียอภิญญาก็มี เพราะฝึกฝนทางรูปฌาน 4 แล้วต่อยอดด้วยรูปสมาธิ 4 จนสำเร็จสมำบัติ 8 โดยไม่ฝึกอภิญญา 6 ซึ่งพระอรหันต์ที่ได้ถึงสมำบัติ 8 ทั้งหมดย่อมได้ปฏิสัมภิทาญาณ 4 แตกฉานใน อรรถ ธรรม ภาษา ปฏิภาณ ความแตกฉานนั้นจะขึ้นอยู่กับความเพียรเก่าที่ได้เคยสะสมไว้ด้วย และผู้ชำนาญยิ่งในสมำบัติ 8 จึงจะสามารถเข้านิโรธสมำบัติได้ ซึ่งทั้งหมดนี้จัดเป็นการเจริญสมณะก่อนแล้ว จึงเจริญวิปัสสนา เรียกว่า สมณยานิก

¹³ วิ.ม. (ไทย) 1/1-15/1-8.

3. การเจริญวิปัสสนาเพื่อความสิ้นกรรมด้วยการบรรลุวิชา 3

การเจริญภาวนาเป็นการทำให้เกิดมี ทำให้เจริญขึ้น ใช้กับการอบรมพัฒนาจิตทั้งด้านสมาธิ และปัญญา ดังนั้นวิปัสสนาภาวนา จึงเป็นการอบรมปัญญาให้รู้ตามความเป็นจริงของรูปนาม มี 2 อย่าง คือ วิปัสสนาญาณิกหรือวิปัสสนาล้วน และสมถญาณิกหรือการปฏิบัติที่เจริญสมถะก่อนจึงมาเจริญวิปัสสนา ซึ่งการเจริญวิชา 3 จัดเป็นแบบสมถญาณิก ที่ต้องเจริญสมาธิให้เกิดวิสัณขะ คือมีความชำนาญในรูปนาม 4 ก่อนแล้วจึงทำอภิญญาจิต¹⁴ เพื่อให้เกิดปัญญา 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นแรก ปัญญาในการระลึกชาติ (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ) ชั้น 2 ปัญญาในการกรรมของเหล่าสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิด (จตุปปตญาณ) และ ชั้น 3 ปัญญารู้แจ้งธรรมที่ตัดละอาสวะกิเลสหมดสิ้น (อัสวักขยญาณ)

กรรมแบ่งเป็น 3 อย่าง ได้แก่ ตัวกรรม กฎแห่งกรรม และความสิ้นไปแห่งกรรม เนื้อความโดยรวมนั้นกล่าวถึง (1) ตัวกรรม มีมูลเหตุมาจากเจตนา แบ่งออกเป็นกรรมเก่า คือ ทวาร 6 ที่สำเร็จด้วยเจตนาอันเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา ส่วนกรรมใหม่ คือ การกระทำปัจจุบันทางกาย วาจา ใจ และทางตัณหา คือ อริยมรรคมีองค์ 8¹⁵ ส่วนข้อ (2) กฎแห่งกรรม คือ ปฏิจจสมุปบาทที่มีความสัมพันธ์กับอริยสัจ 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุกขสัจและสมุทยสัจ ยังสามารถเชื่อมโยงถึงวัฏฏะ 3 ดังนั้นกระบวนการปฏิจจสมุปบาทเพื่อความสิ้นกรรมนั้น มี 2 แบบ ได้แก่ ปฏิจจสมุปบาทแบบข้ามภพชาติ และปฏิจจสมุปบาทในจิตดวงเดียว

การเจริญวิปัสสนาเพื่อความสิ้นกรรมด้วยการบรรลุวิชา 3 จะเน้นที่การรู้แจ้งในปฏิจจสมุปบาทแบบข้ามภพชาติ ด้วยการระลึกอดีตชาติด้วยปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และการเห็นการอุบัติและจุติของสัตว์ทั้งหลายด้วยจตุปปตญาณก่อน ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งกรรมที่เป็นกระบวนการของเหตุปัจจัย¹⁶ เมื่อเข้าสู่การเจริญอัสวักขยญาณ จึงเป็นการยกสมถะขึ้นสู่วิปัสสนาญาณทั้ง 9 ไปตามลำดับ ปัญญาจะเดินรอบวนไปในปริวัฏฏ์ 3 จนรบอาการ 12 ในสังจญาณ กิจจญาณ และกตญาณ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสถึงการทำความสิ้นกรรม หรือการทำกรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาวนั้น ด้วยการเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อคือหลักไตรสิกขา มีศีล สมาธิ ปัญญา

เมื่อว่าโดยหลักใหญ่ของการทำความกรรมของบุคคลนั้น จะเป็นไปใน 2 หลัก ได้แก่ (1) กรรมที่เป็นไปตามหลักศีลธรรม คือ ดี-เลว ผิด-ถูก มีชาตินี้-ชาติก่อน เป็นบุคลาธิษฐาน เป็นปฏิจจสมุปบาท

¹⁴ พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, **ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ 4 วิถีสังคหะ**, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ, 2553), หน้า 110-113.,

¹⁵ ส.สพ. (ไทย) 18/146/179.

¹⁶ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2552), หน้า 140.

แบบข้ามภพชาติ รวมความถึงวิชาที่ 1 และ 2 ด้วย (2) กรรมที่เป็นไปตามหลักสังกรรม หรือปรมัตถธรรม คือ มีแต่ปัจจุบันขณะ เพราะรูปนามเกิดดับทุกขณะ เป็นธัมมาธิฐาน เป็นปฏิจจสมุปบาทในจิตดวงเดียว¹⁷ เป็นวิชาที่ 3 นับตั้งแต่พลวอุทยัพพญาณ จนถึง ปัจจเวตณญาณ

ดังนั้น วิธีดำเนินหรือปฏิบัติเพื่อความสิ้นกรรมได้แก่การเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อคือไตรสิกขา ด้วยมรรควิธีการกำหนดรู้ขั้น 5 รู้เท่าทันในอาการปัจจุบันด้วยสติ และโยนิโสมนสิการ จึงเกิดปัญญาตถวจรแห่งปฏิจจสมุปบาทไปตามลำดับ จนรู้แจ้งในอริยสัจ 4 ตัดอาสวะกิเลสเป็นสมุจเฉตพหุโทษ ตัดมูลเหตุแห่งทุกข์ได้แก่ อวิชชา และตัณหา เมื่อสิ้นตัณหาจึงสิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรมจึงสิ้นทุกข์ ด้วยวิชา คือ ความรู้แจ้งในอริยสัจ 4 เหล่านี้คือวิชา หรือ ความรู้แจ้ง รู้พิเศษในอัสวักขยญาณ อันมีบาทฐานมาจากการบรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ เพราะเห็นว่าการระลึกชาติอดีตทำให้เหตุปัจจัย เห็นการเกิดดับของขั้น 5 ในทุกภพทุกชาติ และการบรรลุดุจตุปปาตญาณ เพราะเห็นการจุติและอุบัติของเหล่าสัตว์ทั้งหลาย ล้วนไปเป็นตามกรรม จนเกิดศรัทธา 4 เป็นความเชื่อในกรรม วิบาก กัมมัสสกตาญาณ และปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทำให้อิทธิมัยมีประมาณยิ่ง ยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาญาณตรงพลวอุทยัพพญาณ ดำเนินไปตามลำดับแห่งวิปัสสนาญาณ 9 เข้าสู่มรรคญาณ ผลญาณ ตัดอาสวะกิเลส และสังโยชน์ 10 เข้าสู่ความสิ้นกรรมในที่สุด

การนำมาใช้ในชีวิตจริงนั้น การเจริญวิชา 3 มุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติเพื่อความสิ้นกรรมเป็นหลัก คือหลักของปรมัตถธรรมหรือสังกรรม ดังนั้นการนำไปใช้เพื่อให้เกิดปัญญาของนักปฏิบัติที่เกิดสภาวะของวิชาที่ 1 และ วิชาที่ 2 และมีอาการยึดติดในสิ่งที่เกิดขึ้น หลงในความวิเศษที่พบ ทำให้การเข้าสู่วิชาที่ 3 ซึ่งเป็นตัววิปัสสนาแท้ เป็นไปอย่างเนิ่นช้า เพราะเมื่อเราปฏิบัติแล้วเกิดสภาวะเห็นตามจริงย้อนไปเห็นเรื่องราวในอดีต เกิดความเข้าใจพิเศษถึงเหตุปัจจัย และการกระทำของตน บุคคลที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีการฝึกู้เห็นตามที่เป็นจริง หรือ ยถาภูต มาอย่างดีแล้ว ย่อมเกิดปัญญาเข้าใจถึงกระบวนการเหตุปัจจัย ไม่หลงติดไปกับสิ่งที่เห็น ไม่ยึดติดว่าตนเป็นผู้วิเศษ จิตจะเข้าถึงความเข้าใจรู้แจ้งด้วยปัญญา แล้วจึงพัฒนาเข้าสู่ลำดับวิปัสสนาญาณแท้ ตั้งแต่พลวอุทยัพพญาณไปตามลำดับจนเข้าสู่มรรคผลนิพพานได้ ซึ่งมีคควิธีในส่วนวิปัสสนาใช้การกำหนดรู้ปัจจุบันตามความเป็นจริงทุกขณะ ๆ จิตจะตถวจรการสร้างกรรม เข้าสู่ความสิ้นกรรมทุกขณะ ๆ เช่นกัน เป็นการรู้แจ้งกระบวนการกำหนดปฏิจจสมุปบาทในจิตดวงเดียว

ส่วนการนำไปใช้ในระดับศีลธรรม ยังมีชาตินี้ ชาติหน้า มีดีเลว มีถูกผิด มีการเวียนว่ายวัฏฏะอยู่นั้น ต้องตั้งจิตในการสร้างกุศลกรรมเป็นหลักประจำใจก่อน โดยการมีพื้นฐานของ ศีล สมาธิ

¹⁷ พุทธทาส อินทปัญโญ, *อิทัปปัจจยตา*, (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, 2516), หน้า 369-373.

ปัญญา เป็นที่ตั้ง แล้วหมั่นสะสมการมีสติเท่าทันปัจจุบันเป็นหลัก เพราะเป็นกุศลจิตที่มีอุปการะมาก และเป็นหลักธรรมพื้นฐานเพื่อให้เกิดกุศลธรรมในหมวดต่าง ๆ รวมเข้ากันได้โดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรม ซึ่งในระดับศีลธรรม ผู้ปฏิบัติมีวิถีชีวิตอยู่กับการทำงานปกติ ดังนั้น วิชาที่ 1 วิชาที่ 2 นั้นจะเกิดในระดับสุดตมยปัญญา และจินตมยปัญญา คือต้องใช้การฟังและพิจารณาตามเป็นหลัก เพื่อสะสมให้เกิดภาวนามยปัญญาอย่างสมบูรณ์ได้ ซึ่งการฟังและพิจารณา ก็ประกอบด้วยกุศลจิตเช่นกัน ดังนั้นเมื่อสะสมกุศลจิตทุกขณะมากเข้า ๆ ย่อมรวมเป็นวิปัสสนาปัญญาได้ แม้เพียงชั่วขณะก็จะทำให้เกิดความเข้าใจในระดับปรมัตถธรรมได้ เมื่อเหตุปัจจัยถึงพร้อม สะสมพื้นฐานที่ดีไว้ก็สามารถยกจิตขึ้นสู่วิชาที่ 3 หรืออัสวักขญาณ เข้าสู่ความพ้นทุกข์ได้

บทสรุป

วิชา 3 คือ ปัญญา รู้แจ้งเป็นพิเศษหรือญาณทัสสนะ ได้แก่ วิชาที่ 1 ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ปัญญาระลึกขั้นที่ที่เคยอาศัยอยู่ในอดีตชาติ วิชาที่ 2 จุตูปปาตญาณ คือ ปัญญา กำหนดรู้การเกิดแห่งสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปตามกรรม และ วิชาที่ 3 อัสวักขญาณ คือ ปัญญาที่หยั่งรู้ธรรมที่เข้าถึงความสิ้นอาสวะ เป็นการเจริญวิปัสสนาแบบสมถยานิก ซึ่งการเจริญในวิชาที่ 1 และ วิชาที่ 2 จัดเป็นสมถะ ที่ต้องเจริญสมาธิถึงรูปฌาน 4 เพื่อเป็นบาทให้อภิญญาจิต เมื่อยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาในวิชาที่ 3 จะเชื่อมเข้าตรงพลวอุทยัพพญาณ ไปตามลำดับแห่งวิปัสสนาญาณ 9 จนถึงปัจจุเวกชนญาณ ปัญญาจะเดินรอบวนไปในปริวัฏฏ์ 3 จนครบอาการ 12 ในสังจญาณ กิจจญาณ และกตญาณ ตัดอาสวะและสังโยชน์เข้าสู่ความสิ้นกรรม เป็นพระอรหันต์ประเภทเทวโฆ

หลักธรรมเพื่อความสิ้นกรรม มี 2 ระดับ คือ (1) ระดับศีลธรรม จัดเป็นบุคลาธิษฐาน หรือ ปฏิจจสมุพบาทข้ามภพชาติ และ (2) ระดับสังจธรรม เป็นปรมัตถธรรม อัมมาธิษฐาน หรือ ปฏิจจสมุพบาทจิตดวงเดียว ที่เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรมโดยตรง ด้วยการเจริญวิปัสสนากำหนดรู้รูปนามปัจจุบัน เรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาว รู้เจตนา 3 แจ้งกรรม 12 เพื่อตัดวงจรกฎแห่งกรรม การปฏิบัติจะดำเนินไปตามอริยมรรคมีองค์ 8 ว่าโดยย่อคือ ไตรสิกขา จนสามารถรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ 4 ในที่สุด นี้เป็นปฏิปทาเพื่อความสิ้นกรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้

การนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับแรก เพื่อแจ้งปรมัตถ์หรือสังจธรรม มีเป้าประสงค์หลักเพื่อบรรลุวิชา 3 ละกิเลสเป็นหลัก ดังนั้นต้องทำความเข้าใจในสภาพธรรมด้วยปัญญาเห็นตามจริงที่เกิดขึ้นว่าเป็นตามเหตุปัจจัย ผู้ปฏิบัติส่วนมากผ่านวิชาที่ 1 และ 2 มักหลงติดในความวิเศษหรือความรู้ด้านอดีตชาติ ด้านกรรมสัมพันธ์กับบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความเอนช้ำในการยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาญาณแท้ เพื่อบรรลุวิชาที่ 3 ดังนั้นควรใส่ใจพิเศษตรงจุดเชื่อมต่อระหว่างสมถะแลวิปัสสนาให้มาก กำหนดรู้ปัจจุบันด้วยความจริงเป็นหลักสำคัญ

จะผ่านไปได้ และระดับที่สอง มุ่งเน้นด้านศีลธรรม ทำดี ละชั่ว มีชาตินี้ชาติก่อน ยังเวียนว่ายวัฏฏะ ควรเน้นที่การสะสมกุศลจิตมาก ๆ เพื่อเข้าสู่ปรมาตม์ได้ ด้วยการใส่ใจที่ตัวสติรู้ทันปัจจุบัน เพิ่มปัญญาระดับสุดตมยปัญญา และจินตมยปัญญา ก็ประกอบด้วยกุศลจิตเช่นกัน ดังนั้นเมื่อสะสมกุศลจิตทุกขณะ ๆ ย่อมรวมเป็นวิปัสสนาปัญญาได้ แม้เพียงชั่วขณะก็จะทำให้เกิดความเข้าถึงระดับปรมาตมธรรมได้ เป็นพื้นฐานที่ดีเพื่อยกจิตขึ้นสู่วิชาที่ 3 หรืออัสวักขยญาณได้ต่อไปเมื่อเหตุปัจจัยถึงพร้อม

บรรณานุกรม

- พระธรรมบาลเถระ. เนตติอรรถกถา. แปลโดย พระคันธสาราภิวังศ์. นครปฐม: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีเอไอเซ็นเตอร์, 2551.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2552.
- พระมหาวิระ ถาวโร. คู่มือปฏิบัติพระกรรมฐาน. อุทัยธานี: วัดท่าซุง, ม.ป.ป.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. ปรมาตมโชติกะ ปริเฉทที่ 4 วิธีสังคหะ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ, 2553.
- พุทธทาสภิกขุ. อิทปปัจจยตา. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, 2516.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- _____. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

